

Veću Interdisciplinarnih studija Univerziteta umetnosti u Beogradu

Senatu Univerziteta umetnosti u Beogradu

B e o g r a d, Kosančićev venac 29

Predmet: Izveštaj Komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije Jelene Guge

Komisija za procenu i odbranu doktorske disertacije Jelene Guge *TELO I IDENTITET U DIGITALNOM PROSTORU* na sastanku održanom. 22. Novembra 2012. godine predložila je i tom prilikom usvojila izveštaj kojim se pozitivno ocenjuje doktorska disertacija Jelene Guge.

Izveštaj komisije sadrži: uvodno obrazloženje, biografske podatke o kandidatkinji, analizu disertacije, kritički uvid i ocenu rezultata doktorske disertacije, te zaključak komisije.

UVODNO OBRAZLOŽENJE

Jelena Guga je prijavila doktorsku disertaciju naslovljenu: *TELO I IDENTITET U DIGITALNOM PROSTORU* nakon što je položila sve ispite na doktorskim studijama na Grupi za teoriju umetnosti i medija. Doktorska disertacija je sa predloženim naslovom *TELO I IDENTITET U DIGITALNOM PROSTORU* odobrena na sednici Senata Univerziteta umetnosti oktobra 2008. godine. Za mentora je postavljen dr Miodrag Šuvaković, redovni profesor Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu i predavač na Interdisciplinarnim studijama Univerziteta umetnosti u Beogradu. Doktorska disertacija je završena i predata novembra 2012. godine. Članovi komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije postavljeni su odlukom Veća Interdisciplinarnih studija Univerziteta umetnosti u Beogradu 19. novembra 2012.: dr Miodrag Šuvaković, redovni profesor – FMU (mentor), dr Nevena Daković, redovni profesor – FDU, dr Vesna Mikić, vanredni profesor – FMU, dr Nikoal Dedić, docent – Filozofski fakultet u Nišu, dr Manojlo Maravić, docent – Akademija umetnosti u Novom Sadu.

BIOGRAFIJA KANDIDATKINJE

Jelena Guga je rođena u Vršcu 1978. godine. Diplomirala je na Odseku za kineski jezik i književnost na Filološkom fakultetu u Beogradu 2002. godine. Tokom osnovnih studija, godinu dana studirala je u Pekingu na Institutu za jezik i kulturu (Beijing Language and Culture University). Radila je kao profesor engleskog jezika u privatnim i državnim školama u Pekingu i Beogradu. Na Frederik institutu za tehnologiju (FIT - Frederick Institute of Technology) u Nikoziji (Kipar) radila je u studentskoj službi kao koordinator za strane studente. Tokom boravka na Kipru učestvovala je u organizaciji i bila je jedan od izlagača na dve međunarodne izložbe u okviru projekta *Noise of Coincidence*. Po povratku u Beograd, saradivala je sa nevladinom organizacijom „Amity“ u Beogradu kao prevodilac i fotograf. Kao slobodni prevodilac saradivala je i sa organizacijama kao što su Crveni Krst i UNHCR, a danas se prevodenjem bavi u oblasti novomedijske kulture i umetnosti.

Jelena Guga je upisala doktorske studije na Grupi za teoriju umetnosti i medija Interdisciplinarnih studija Univerziteta umetnosti u Beogradu 2004. godine. Položila je sve ispite na doktorskim studijama sa najvišim ocenama. Kada je napisala i odbranila “istraživački izveštaj” na kraju treće godine doktorskih studija, juni 2008. godine, stekla je pravo da prijavi doktorsku tezu.

Po upisu interdisciplinarnih postdiplomskih studija na Univerzitetu umetnosti u Beogradu, Odsek za teoriju umetnosti i medija, držala je predavanja na Kolarcu, u Studentskom kulturnom Centru (SKC) i galeriji Ozon u Beogradu i na konferencijama *Virtual Futures 2.0* u Koventriju (Velika Britanija), *Enhancement, Emerging Technologies and Social Issues* u Dubrovniku (Hrvatska) i *Beyond AI: Artificial Dreams* u Plzenu (Češka).

Autorka je tekstova:

- „Cyber-prostor: binarno kodirani urbani pejzaži“ u onlajn publikaciji projekta *City of Globalization: Wonderland for Alice?*
- „Nova estetika uranjajućih prostora slike: razgovori sa Oliverom Grauom“ u časopisu *Nova Misao*
- „Slikovnost u 21. veku“ (recenzija knjige) u časopisu *Nova Misao*
- „Self 2.0: Lost in Bio-Technological Environments” u časopisu *Irregular F: Digital Culture – Software Theory – Net-Art*

- "Cyborg: From Science Fiction to Social Reality", *Beyond AI: Artificial Dreams*, Springer (u pripremi).

ANALIZA DOKTORSKE DISERTACIJE

Doktorska disertacija Jelene Guge *TELO I IDENTITET U DIGITALNOM PROSTORU* komponovana je četiri poglavlja sa apstraktima na srpskom i engleskom jeziku, uvodom, zaključkom, biografijom, bibliografijom, vebografijom, filmografijom, te spiskovima tv serija i muzičkih spotova, kao i spiskom ilustracija.

Doktorska disertacija je napisana fontom Times New Roman 12 sa standardnim proredom 1,5 na 253 stranice. U disertaciji je prezentovano 58 ilustracija.

Kandidatkinja je u *Uvodu* (str. 7-15) ukazala na interdisciplinarno postavljene oblasti istraživanja (digitalni medij, kulturalne studije), naučne hipoteze (o teoriji identiteta i tela) i metode (kritička teorija) kojima se služila u istraživačkom radu na doktorskoj disertaciji. Kandidatkinja je *Uvodom* precizno naznačila predmete i kontekste svojih istraživanja: digitalni prostor, telo, identitet, kao i metodologiju rada zasnovanu na savremenom konceptu kritičke teorije. Pokazala je da će u disertaciji istraživati složene naučne i teorijske odnose između digitalnih tehnologija, digitalne kulture i digitalne umetnosti saglasno savremenim kritičkim teorijama. Disertacija je postavljena kao kritička interdisciplinarna rasprava o digitalnoj kulturi i umetnosti.

Kandidatkinja Jelena Guga je u prvom poglavlju "NOVI MEDIJI: TEORIJSKO ISTORIJSKI KONTEKST" (str. 16-69) u pet potpoglavljia raspravila definicije, status i istoriju "novih medija". Raspravu je razvila u više smerova ka pitanjima o tehničkim i tehnološkim osnovama novih medija, te o ulozi novih medija u umetnosti i popularnoj kulturi. Posebno je istakla pionirski rad teoretičara kulture i medija Maršala Makluana i Rajmonda Vilijamsa.

U drugom poglavlju "IDENTITET U SAJBERPROSTORU KROZ PRIZMU STUDIJA KULTURE" (str. 70-110) u tri potpoglavljia "Rodni identitet u sajberprostoru", "Rasa u sajberprostoru" i "Seksualnost u sajberprostoru" razvijena je opšta kulturalna teorija identiteta. Iz opšte teorije identiteta razrađeni su slučajevi rodnog, seksualnog i rasnog identiteta u specifičnom

prostoru digitalne tehnologije, kulture i umetnosti. Kandidatkinja je naglasila sledeći teorijski razrađeni koncept identiteta: ”Dakle, identiteti se pokazuju kao društveni konstrukti, politički uspostavljeni kao modeli dozvoljenog ili zabranjenog ponašanja, odnosno, kao društveno prihvatljivi (javni) i kao marginalizovani (potisnuti, skriveni). Individua prestaje da bude nosilac samo jednog identiteta koji je određuje i podrazumeva više koegzistivnih identiteta koji se konstantno smenjuju u odnosu na spoljne faktore, kao i u odnosu na trenutno unutrašnje stanje individue” (str. 73).

Kandidatkinja je u trećem poglavlju ”TERMINALNO STANJE POSTOJANJA U DIGITALNOM OKRUŽENJU” (str. 112-183) razvila koncept terminala i ponudila je izvođenje ontološkog uvida u terminal kao mesto mogućeg postojanja u digitalnim sistemima. Na osnovu pojma terminala ušla je u raspravu ”terminalnih identiteta” tumačeći koncepte, uloge i pojavnosti primaoca, uloge slike, potencijalnosti interakcije i izvođenja kibernetikog prostora kao novog urbanog pejzaža. Ovim indeksacijama i tumačenjima je naglašen fenomenološki karakter novih digitalnih medija i njihovih identitetskih, a time kulturalnih i društvenih potencijalnosti. Nova ”digitalna ontologija” je omogućila da se koncept i interpretativna slika tela redefiniše u odnosu na digitalno okruženje što je kandidatkinju usmerilo ka diskusiji ”hiperterminalskih identitea”. Reč je o složenim identitetima koji se ne mogu pronaći u pred-digitalnom iskustvenom svetu.

U četvrtom poglavlju ”KIBORG: UKRŠTANJA FIKCIJE, TEORIJE I PRAKSE” (str. 184-218) razvijena je teorija kiborga (*cyborg*) ukazivanjem na interpretativne mogućnosti teorije digitalne kulture, prakse digitalne proizvodnje, upotrebe i recepcije. Posebno su razmatrani efekti fikcionalizacije ostvareni novim medijima, odnosno, efekti fikcionalizacije ostvareni u tradicionalnim umetnostima (proza) koje referiraju ka digitalnom i kibernetikom okruženju. U prvom potpoglavlju je pružen uvid u teorijske spise Done Haravej i njenu filozofiju/teoriju biologije, kiborga i feminizma. Ukazano je na njenu teoriju ”kiborga kao metafore” u politici, feminizmu i svakodnevnoj kulturi izvođenja ženskih identiteta. U drugom potpoglavlju je razmotrena *kiberpank* književnost, te uloga kiborg-metafore u savremenoj popularnoj kulturi. Trećim potpoglavljem je ponuđen niz studija slučajeva koji se odnose na pojave koncepta i fenomena kiborga u naučnim i umetničkim rešenjima.

Zaključak disertacije je teorijska rekapitulacija rada sa naglašenim naznakama problema i rešenja koje disertacijom Jelena Guga nudi: ”Disertacija je zasnovana na tome da se dokaže nestabilnost,

promenljivost i procesualnost identiteta, ali i da se istovremeno ukaže na značaj telesnosti u novomedijski posredovanim interakcijama.” (str. 228). Kandidatkinja je na inovativan način suočila esencijalističke i antiesencijalističke teorijske pozicije uporednom analizom digitalnog okružujućeg prostora i iskustvenog/identitetskog tela.

KRITIČKI UVID I OCENA REZULTATA

Opšti pogled na doktorsku disertaciju

Doktorska disertacija Jelene Guge *TELO I IDENTITET U DIGITALNOM PROSTORU* posvećena je istraživanju, analizi, interpretaciji i kritičkoj raspravi tri bitna problema savremenosti:

- ostvarene medijske promene ljudskog okružja: od fizičkog prostora do digitalnog ili kibernetškog prostora,
- izvedene uloge medijskih praksi u reontologizaciji ljudskog postojanja i iskustva tog postojanja u odnosu na kulturalne identitete,
- zasnivanja novih disciplinarnih i interdisciplinarnih pristupa (platformi, metoda) tumačenju i interpretiranju odnosa pojavnosti i prezentnosti ljudskog života posredstvom novih medija.

Jelena Guga je doktorskom disertacijom inovativno postavila mogućnosti za teorijske pristupe koji vode dalje od kritičke sociologije Žana Bodrijara i kritičke feminističke teorije Done Haravej. Ona je na pregledan a problemski razrađen način pokazala kako se u domenu savremene teorije umetnosti i medija mogu suočiti filozofsko-ontološka, estetičko-receptivna i kulturalno identifikaciona pitanja o vidljivoj i nevidljivoj ljudskosti u savremenosti.

Predmet i cilj rada

Kandidatkinja Jelena Guga je za predmet doktorske disertacije postavila problem definisanja novih digitalnih medija i tumačenja novih medija od komunikacijskih do ambijentalnih praksi u odnosu na ljudsko telo te na potencijalne i konstruktivistički omogućene identitete tela. Guga je naglasila sledeći problem: ”Iako je inicijalno zamišljeno da fokus bude isključivo na interakcijama koje se

odvijaju u digitalnom prostoru, tokom rada pokazalo se da je neophodan heterogeni pristup koji će obuhvatiti i druge tehnološke intervencije koje su direktno ili indirektno povezane sa kompjuterskim tehnologijama, a koje takođe imaju snažne implikacije na redefinisavanje i restrukturisanje jastva. Posebna pažnja posvećena je telesnosti, odnosno načinima na koje definišemo i odnosimo se prema korporealnosti pod uticajem tehnološki posredovanih interakcija – od ideja o napuštanju smrtnog tela, preko pokušaja integracije korporealnog u digitalno, do tehnološke amplifikacije telesnosti gde telo postaje kanvas za digitalne ali i biotehnološke intervencije. Još jedan od ciljeva disertacije bio je da se doprinese postojećim teorijama, što je realizovano na nekoliko načina: fokusiranjem na nedovoljno razrađene terminološko-pojmovne aspekte u obrađenoj literaturi, nadograđivanjem, proširivanjem i ponovnim povezivanjem postojećih relevantnih teorijskih koncepata, predlaganjem i uvođenjem novih termina, kao i ispitivanjem funkcionalnosti novoizvedenih zaključaka. U tom procesu, pokušala sam da ponudim moguće odgovore na mnogobrojna pitanja futuristički obojene sadašnjosti koja su se javila tokom izrade disertacije, a koja bi trebalo uključiti u dalje diskusije o redefinisavanju čoveka u tehnološki posredovanoj realnosti svakodnevice.” (str. 228-229).

Ona je uspešno obradila predmet svog rada i ostvarila predviđene ciljeve.

Osnovne hipoteze od kojih je kandidat pošao

Jelene Guga je pošla od sledećih razrađenih problemskih i kritički intoniranih hipoteza o novim medijima, digitalnoj kulturi i umetnosti, tj. teoriji:

1. Prva hipoteza, nazovimo je dekonstruktivistička, odnosi se na brisanje granica između margine i centra, subjekta i objekta, privatnog i javnog, prirode i kulture, muškog i ženskog, realnog i virtuelnog, ali i umetnosti, nauke i svakodnevnog života.
2. Druga hipoteza se odnosi na mogućnost eksperimentisanja sa rasnim, rodnim, seksualnim i drugim identitetima. Anonimno preuzimanje i menjanje identiteta u digitalnom prostoru poljuljalo je tradicionalna određenja prema kojima je identitet čvrsto utemeljen i nepromenljiv. Hipoteza da identitet nije ontološki unapred data činjenica već da je nešto podložno promeni, konstruisanju i multipliciranju, utemeljena je u relevantnim tekstovima iz oblasti studija kulture u širem, i teorija identiteta u užem smislu.

3. Treća hipoteza je centralna hipoteza disertacije. Kandidatkinja je pretpostavila da je fizičkom telu data ključna uloga medijatora digitalno kodirane i materijalne društvene realnosti. Telo je viđeno kao interfejs u/na kome se virtuelna i fizička realnost prepliću i koegzistiraju kao terminalna realnost. Ovom hipotezom je omogućena rasprava odnosa esencijalizma i antiesencijalizma u savremenim teorijama umetnosti, medija i kulture.
4. Četvrtom hipotezom je sugerisana mogućnost terminološko-pojmovnog razlikovanja između identiteta kao mentalne projekcije koja se manifestuje na površini ekrana i tehnološki posredovanih identiteta koji u svoju manifestaciju uključuju telo i telesne funkcije te senzacije i afektacije.
5. Petom hipotezom se ukazuje na uvođenje koncepta, metafore i tehnološke prakse "kiborgizacije" u domen kulturalnog i egzistencijalnog delovanja/delanja. Kandidatkinja je naglasila da "ono što je kao potencijalna budućnost predstavljeno u tekstovima naučne fantastike, ekponencijalnom brzinom postaje konstitutivni deo savremene realnosti".

Postavljene hipoteze su istraživane, problematizovane i interpretirane tokom rada na disertaciji. Kandidatkinja je pokazala njihovu svrsishodnost, interdisciplinarni karakter i naučnu zasnovanost.

Metode koje su u istraživanju primenjene

Doktorska disertacija Jelene Guge *TELO I IDENTITET U DIGITALNOM PROSTORU* zasnovana je u domenu savremenih kritičkih teorija koje su proistekle iz analitičkih, sintetičkih, ali i dekonstruktivističkih pristupa razvijanih u kritičkoj teoriji frankfurtskog kruga, strukturalističkoj teoriji informacija, fenomenologiji medija, poststrukturalizmu, studijama medija i studijama kulture, odnosno, feminističkoj teoriji i teoriji novih umetničkih i kulturalnih medija. Ove različite teorijske platforme su povezane u njenom radu na disertaciji zahtevom da se uspostavi kritička antiesencijalistička teorija novih tj. digitalnih medija i njenih primena na telo, odnosno, kulturalni identitet. Zato, njena metodologija u zbirnom smislu može biti imenovana kao kritička ontologija novih medija i kulturalnog medijskog konteksta ljudskog života.

Njen rad na disertaciji je istovremeno kritička i metakritička rasprava nove fenomenologije, veoma tradicionalno rečeno, rasprava o odnosu postojanja i mesta postojanja.

Rezultati istraživanja

Kandidatkinja je kritički argumentovano pokazala i interpretirala novu konstituciju medijskog sveta i pozicioniranja ljudskih oblika života u njemu. U disertaciji je mapirana i problematizovana upotreba postojećih tehnologija poput sistema virtuelne realnosti, gestualnih interfejsa, holograma, implanata, robotičkih proteza i biotehnoške manipulacije. Disertacijom je ponuđena jedna fleksibilna matrica kojom će niz pojava (kako umetničkih tako i drugih kulturalnih ili društvenih praksi) moći da se promatra i analizira u bliskoj budućnosti.

Korišćena literatura

Kandidatkinja je u radu koristila 180 bibliografskih jedinica na srpskom, hrvatskom i engleskom jeziku; referirala je na 68 vebografskih, 36 filmografskih i 33 muzičke jedinice. Pokazala je sposobnost sistematične obrade i primene pisanog i medijskog materijala.

Korišćena literatura je sistematično odabrana i na adekvatan način primenjena. Kandidatkinja je uspešno našla karakteristične odnose i presečne modele sociologije kulture (Bodrijar, Virilio), filozofije (Aristotel, Platon, Fuko), teorije medija (Makluan, Eko), teorije i studija kulture (Gofman, Vilijams, Hol, Fisk, Jenks, Kelner), teorije novih digitalnih medija (Grau, Gržinić, Heim, Manovič, Hansen), teorije kiberfeminizma (Haravej), teorije identiteta (Harvej, Šo, Tsang, Rouz), kritike društva spektakla (Debor), kritičke teorije (Benjamin), poststrukturalizma (Bart), nove fenomenologije (Delez, Gatari), ali književne proizvodnje (Po, Kerol, Orvel, Gibson, Beker), odnosno, istorije i teorije umetnosti (Stelark, Mišćević/Zinaić, Šuvaković, Gržinić).

ZAVRŠNA OCENA DISERTACIJE

Kandidatkinja Jelena Guga je doktorskom disertacijom *TELO I IDENTITET U DIGITALNOM PROSTORU* postavila i realizovala problemski razrađen interdisciplinarni naučni rad kojim je potvrdila naučnu kompetentnost u kontekstu interdisciplinarnih nauka o umetnostima i digitalnim medijima. Kandidatkinja je doktorskom disertacijom pokazala izuzetne naučne sposobnosti za postavljanje i rešavanje najsloženijih interdisciplinarnih problema u savremenoj nauci o digitalnim umetničkim medijima. Uspela je da naučno konzistentno primeni savremene teorije tela i identiteta na problematiku digitalnih prostora.

Komisija ocenjuje doktorsku disertaciju Jelene Guge kao zasnovan i inovativan istraživački naučni rad kojim su argumentovano pokazane i razrađene najvažnije teorijske potencijalnosti digitalnog prostora.

Komisija sa zadovoljstvom predlaže Veću interdisciplinarnih studija i Senatu Univerziteta umetnosti u Beogradu da prihvati izveštaj, te da pokrene proceduru za javnu odbranu doktorske disertacije Jelene Guge.

u Beogradu, 22. novembra 2012. godine

Članovi Komisije:

dr Miodrag Šuvaković, redovni profesor – FMU (mentor)

dr Nevena Daković, redovni profesor – FDU

dr Vesna Mikić, vanredni profesor - FMU

dr Nikola Dedić, docent – Filozofski fakultet u Nišu

dr Manojlo Maravić, docent – Akademija umetnosti u Novom Sadu